

gyakorlatiasabbá tétele végett az iskoláknak üzemi gyakorlati szertárat kell létesíteniök üzleti levelekből, árjegyzékekből, számlákból, nyomtatványokból stb.

Függelékül a könyv 24 mellékletet is közöl, amelyek a különböző gyakorlatok és elszámolások mintájaként szolgálnak.

E sorok írója már mintegy 15—20 évvel ezelőtt a Kereskedelmi Szakoktatás hasábjain részletesen kifejtette, hogy a felső kereskedelmi iskola csak akkor válnék igazán gyakorlati iskolává, ha minden iskolával kapcsolatban egy árukereskedés és egy bank volna megszervezve, amelyekben délutánonként tényleges kereskedők, illetve bankemberek végeznék a tanulók gyakorlati üzleti kiképzését a felső ipariskolai műhelyoktatók és a mezőgazdasági középiskolák tangazdaságának mintájára. Igaz, hogy ez a megoldás átmenetileg nagy tőkebefektetést igényelt volna, de aligha járt volna ráfizetéssel, mint ahogyan a felsőipariskolai műhelyek és a tangazdaságok is egész tisztességes jövedelmet hoznak. Ez az elgondolás nem vált valóra, de az 1940. évi új tanításterv lényegileg ennek az ötletnek lépett szolgálatába, mikor az üzemi gyakorlatokat bevezette. A most kiadott vezérkönyv nagy segítségére lesz a tanároknak a kereskedelmi üzemi gyakorlatok lebonyolításában. Mint minden tanításterv, úgy az üzemi gyakorlatoké is eszményi célokat tűz ki és a fentebb ismertetett vezérkönyv ennek nyomán sokirányú követelményt támaszt a tanulókkal, tanárokkal és intézményekkel szemben. Nagy probléma pl. annak megvalósítása, hogy minden tanuló egy üzemi gyakorlat keretében 5—10 számlát dolgozzon ki és ugyanannyit ellenőrizzen, hogy a tanárok az így benyújtott (30-as létszám mellett) 150—300 számlát felülvizsgálják, hogy a meglátogatandó üzemek az évenként többször és rendszeresen ismétlődő látogatásokat nem fogják-e teherként tekinteni stb. A tapasztalat majd megmutatja, hogy a sok szép elgondolásból mit és hogyan lehet megvalósítani, de az kétségtelen, hogy a kereskedelmi középiskolák gyakorlatiasabbá tételéhez óriási lépést jelent a kereskedelmi üzemi gyakorlatok bevezetése.

Eckerdt Elek.

Válságban van-e a magyar irodalom tanítása?

Csanády Sándor a Nevelésügyi Szemle utolsó számaiban „A magyar irodalom tanításának válsága” címen beszámol a soproni tankerület 1942. nov. 10-i értekezletéről és közli a kérdésekkel kapcsolatos észrevételeit.

A bővebb hozzászólást illetve a kérdés alapos és szélesebb arányú kifejtését a Nevelésügyi Szemle korlátozott lapszáma, azt hiszem, nehezen tehetné lehetővé, másrészt mire e sorok napvilágot látnak, Isten segítségével már meg is jelent egy füzet: egy kb. 20—25 lapnyi terjedelmű dolgozatom, az egész probléma átfogó, tehetségem szerint minden oldalról megvilágító taglalása (elhangzott a Csanády által is említett budapestvidéki igazgatói értekez-

leten 1942. nov. 27-én, és meg fog jelenni évvégén a gödöllői premontrai gimnázium évkönyvében is). Ezért itt és most csak egy-két lényegesnek tetsző megjegyzésre szorítkozom, de ezt megteszem annál is inkább, mert Csanády cikkében névszerint is érintve vagyok mégpedig — mint alább látható — nem éppen a legkedvezőbb beállításban, hozzá még egyedül az új módszer összes hívei közül.

A válság szó erős és nem helytálló. Nehézségek vannak, ez tagadhatatlan, ezekre magam is már ismételten rámutattam. Továbbá bizonyos ellenzéki hangulat is van az új módszerrel szemben, ez is kétségtelen, alkalmam volt ezt tapasztalni a katolikus tanügyi főhatóság által rendezett 1942. évi nyári magyar tanfolyamon. Összegyűlt ott az ország legkülönbözőbb részeitől a katolikus tanárok színe-jáva. Talán nem tévedek, ha azt hiszem, hogy nem is annyira a módszer ellen voltak hangolva, hanem inkább a fogyatékos, a hiányos tankönyvekkel való küszködés eredményezte az ellenzéki hangulatot, ez aztán természetesen a módszer felé is fordult, sőt ha nem csatlódom, az egész tanterv felé. Az ellentétek és a nehézségek áthidalhatók, és az volt a benyomásom, hogy a nagy többség véleményével megegyeztem, amikor egyik előadásomat így fejeztem be: „Forr még a mai módszer, valószínű lehiggad, és a régi meg a mostanság újnak nevezett módszer szerencsés szintézise lesz a jövő módszere.“ Csanády is erre az eredményre jut cikkében, de valahogy az egészről mégis az az emberben megmaradt utórezgés, hogy nagyobb benne a nosztalgia a régi módszer iránt, mint az új módszer jóoldalainak elismerése. Igen, a módszer, itt van a legtöbb nehézség. Érthető okokból. A tanárság legnagyobb részének úgyszólván máról-holnapra fel kellett hagynia eddigi, nem egy esetben talán évtizedeken át gyakorolt módszerével. És új módszert kellett követnie, amiről a legtöbb esetben azt sem tudta, hogy hát milyen is. Az ember — főleg bizonyos kor után — konzervatív, húzódozik az újításoktól. Próba elé állította ez az új módszer a fiatalabb tanári nemzedéket is, mert a tanár számára nagyobb megterhelést jelent, mint a régi, amikor alsó fokon csupán tartalmat kértek, felső fokon pedig „elmagyarázták“ az anyagot szabad előadás formájában. A tankönyvek hiányos volta újabb nehézséget jelentett: a gyerekeknek nem volt — sajnos, ma sincs — miből készülniök. További nehézség: használjunk *diáriumot!* Igen ám, de mit és mennyit írassunk bele? Ha az iskolában diktálom le, didaktikai szempontból nem járok el helyesen, ha a diák írja le akár otthon, akár az iskolában, megbízhatatlan, sőt sokszor rossz szövegből készül. Mindez bizonyos nem kedvező hangulatot teremtett a tanárságban az új módszerrel szemben. Ez az ellenszenv, sajnos, részben még ma is megvan, főleg az idősebb nemzedékben. Bizonyos hátránnyal indult hát hódító útjára az új tanterv és új módszer. Aztán lassan kitértek a hibái is, ezekre az említett dolgozatomban részletesen kitérek, itt nem akarok tárgyalni. Többről kitértem, hogy nem is olyan áthidalhatatlan hiba, de ami csakugyan az volt, még az se olyan nyomós, hogy miattuk elvessük az egész módszert, mert az előnyök még mindig nagyobb súlyt vetnek a mérlegbe.

Csanády beszámolójából az tetszik ki, hogy a soproni értekezlet szinte egyetemesen állást foglalt az új módszerrel szemben. Okom van feltételezni azt, hogy voltak ott más véleményen is, ha csak egy-ketten is. A Csanády által névleg is említett felszólalók közül ugyanis egyik kedves kollégának egy hozzám intézett leveléből idézem a következőt: „Mult évi munkáját valósággal utasításként követtem, s azt láttam, hogy igen szépen sikerült tanítványaim

érdeklődését lekötöm s figyelmüket az olvasmányokban lévő szépségekre stb. irányítanom. Az elért eredménnyel meg voltam elégedve, s nagy örömmre szolgált, hogy a IV. o. az év végén külön megköszönte „a gyönyörű magyar órákat“. Kolléga Ur fölszólítására megírnám esetlegesen eltérő véleményemet, de igazán nem tudok semmit sem írni e tekintetben. Megvallom, nekem élvezet volt ezen az alapon tanítanom, s úgy érzem, egészen megfiatalodott a tanítási módszerem. Ez pedig 32 évi tanítás után nagy szó.“ A nélkül, hogy ebből — idézhetnék még többet is más országrészekből — messzemenő következtetéseket vonnék le (bizonyára van benne udvariasság is), mégis megállapítható, hogy nem lehet az az új módszer olyan nagyon rossz. Csak óvakodni kell a túlzásoktól, csak rugalmasan kell használni és bizonyos kritikával. Böven nyílik mellette alkalom arra is, hogy az olvasmányok esztétikai és egyéb hatását érvényesíteni hagyjuk, főleg, de nem is szabad minden olvasmányt elemzésekkel földolgozni.

Sokkal égetőbb probléma a tankönyvek új, javított kiadása. Ami a tanterv változtatását illeti, erről itt most csak ennyit legyen szabad megemlítenem: már V. osztályban meg kellene kezdeni a rendszeres irodalomtörténeti, vagy ha úgy tetszik: irodalmi oktatást. A tantervi kérdés többi része csak részletkérdés e mellett. Csanády szerint a VI. osztályban kellene ugyanezt megkezdeni. Miért? Amint ő az V.-be tesz: „a magyar mult szemlélete, szellemünk történetének bemutatása“ részben már megtörténik az alsóbb osztályokban, részben inkább a legfelsőbb osztályokba való. Hiszen ő maga mondja ugyanott: „A szellemtörténet és művelődéstörténet köréből vett szemelvények teljesen holt anyagot jelentenek jó részben ebben az osztályban.“ Ezt nem írnam alá ilyen erős megfogalmazásban, mégkevésbé helytálló a következő megállapítása: „A legnagyobb erőfeszítéssel sem lehet a tanuló lelki tartalmává tenni az V. oszt. anyagát“. Tapasztalásból mondom, hogy lehet, pedig lehetőség szempontjából elég gyenge anyaggal voltam megáldva. Amnyi tény, hogy az V.-es anyag nehéz az V. osztályban, és inkább a VIII.-ra való.

Csanády másik cikkében fölhívja a figyelmet igénytelen dolgozataimra. De az összesen száz oldalát meghaladó dolgozatokból mást nem olvas ki, mint bizonyítékot az új módszer ellen. Pedig találhatott volna benne mást is. Az a benyomásom, hogy talált is. Így például a soproni értekezlet előtt négy hónappal megjelent második dolgozatom egyik fejezetében tárgyalom az új magyar tanítás nehézségeit, és a következő címetek használtam: tanterv, módszer, tankönyv, érettségi. Csanády javaslatának fölosztása: tanterv, célfeladatok, módszer, tankönyv. Csak a célfeladat szóval nem találkozhatott nálam, mert ösztönyszerűen húzódozom a manapság divatos, modernnek tetsző, idegenszemű (célfeladat: Zielaufgabe) idényszavaktól. Az illető értekezlet több kifogását is már eredetiben olvashatta dolgozatomban, nevezetesen: a jelenlegi V.-es anyag nehéz az V.-eseknek, a VI.-os anyag sem megfelelő, tanítsuk az irodalmat rendszeresen már az V.-től kezdve; a tankönyvek hiányosak. Itt azonban mindjárt hangsúlyozni is szeretném, hogy ezekre az illető fölszólalók, sőt maga a cikkíró is magától is rájöhettek, ezek olyan dolgok, amikre egymástól függetlenül ugyanabban az időben is ráakadhat két ember. Nem állítom tehát, hogy tölem vették. Van azonban az értekezletben elhangzott fölszólalások között egy, aminél ez mehezen tételezhető föl. Egyidejűleg kutattam Péterfy Jenő életrajzi adatai után az illető pedagógiai dolgozatom megírásakor. Ezzel kapcsolatban kerültek elélem a Bach-korszak óraszámai a pesti piarista gimnázium értesítőjéből. Párhuzamot vontam az akkori és a mai ada-

tok között, és kimutattam, hogy akkor kedvezőbb volt a helyzet. (A magyar tanítása az ötödik osztályban 60—61. lap). Csanády beszámolójában pedig ezt olvasom: „Mély benyomást kelettek B. I. következő adatai“: és aztán jönnek az én adataim, azzal a különbséggel, hogy azóta a negyedükben egy magyar órával több van, így a mai helyzetet föltüntető számon változtatni kellett. Hivatkozás rám sehol sincs. Nagyon kicsi a valószínűsége annak, hogy erre függetlenül rájött. Annál kevésbé hihetem ezt, mert tudom, hogy az értekezlet kapcsán többször hivatkoztak dolgozataimra. Hiszen lényegtelen az egész, de bántó, hogy ha már előfordul és ha csak egyszer fordul elő a dolgozataimmal kapcsolatban a nevem, akkor is csak abban a beállításban, amit itt ismertettem. Még bántóbb, hogy a név szerint való megemlégetésem után, mintegy annak folytatásaképpen következik egy idézet, amelyben többek között ez áll: „Ezzel a módszerrel lehet elérni egyes órákon tetszetős látszatsikereket.“ Az egész úgy van megfogalmazva és a cikkben elhelyezve, mintha az én általam képviselt didaktikai módszer ellen irányulna. Ezt a leghatározottabban visszautasítom: sosem törekedtem látszatsikerekre, sőt mindig megírtam őszintén a nehézségeimet is. Maga a módszer magában hordja a veszélyt, hogy valaki látszatsikerekre törekszik, ezt szóvá is teszem én is említtet nyomdában lévő dolgozatomban, de név nélkül, csak általánosságban, másrészt azonban nemcsak látszateredményeket lehet ezzel a módszerrel elérni. Utalhatok itt az imént idézett levélre is éppen a soproni tankerületből, de utalhatok arra a körülményre is, hogy csak azt írtam le a dolgozataimban, amit magam is megcsináltam, mindössze 5%-ra tehető a később eszembe jutott gondolat. Végül maga a siker sokszor fölünk független valami, jelen esetben nagymértékben függ a tanulók szellemi képességétől (ami az enyémenknél inkább gyenge, mint jó), függ szorgalmuktól és esetleg más körülményektől is, nemcsak a tanártól. Egyik főkritériuma a tanári munkának a siker, de nem az egyetlen. Tudom, hogy aki a nyilvánosság elé lép, annak el kell vállalnia a kritikát is. A kritikát vállalom. Azt lehet mondani, hogy rossz, amit írtam, ez fölfogás dolga. De az ilyen egyoldalú beállítás az ilyen megfogalmazás, ami bár homályosan is, de az általam értelmezett értelemben is olvasható, sértő és igaztalan.

Egyszóval Csanády más tanulságot is találhatott volna dolgozataimban, mint csak argumentumot az új módszer ellen. Elhallgatja azokat a részeket, ahol én is elismerem a hibákat. Meg aztán, amit ő fölhoz, az a legtöbb esetben nem is a módszer hibája, hanem a tankönyveké. Végül Csanády soknak találja a nálam talált anyagot és magynak a tanárra nehezedő terhet. Az első fölfogás dolga. Lehet kevesebbet is venni a nélkül, hogy az új módszeren sérelem esnék. Ami pedig a tanár készülését illeti, eddig is készült mindenki: a magyarázataira, kiki saját kedve, tehetsége és körülményei szerint. A dolgozatomban közölt olvasmánytárgyalások nem kánon, ezt hangsúlyozom a bevezetésben, másrészt a bennük lévő anyag nem más, mint amire a tanárnak úgyis föl kellett készülnie eddig, csak hogy ott nem egyfolytában van leírva, hanem megszakítva a kérdésekkel és feleletekre bontva. De tulajdonképpen nem más, mint amit a tanár magyarázata közben eddig egyedül mondott el, ha kicsit igényesebb volt, és nem elégedett meg pusztán a tartalommal. Az olvasótól szíves elnézést kérek e szubjektív és védekezés jellegű betoldásért, de szükségesnek láttam.

Összefoglalva az egészet: nincs itt szó válságról, mindössze bizonyos nehézségekről. Egyik: az új módszert sokan nem tudták, mégis többen nem

akarták elfogadni, alkalmazni, továbbá magának a módszernek is vannak fogyatékoságai. Ezeket a fogyatékoságokat ki kell küszöbölnünk, és szintézisre kell törekednünk a régi és új módszer között. Az alapelvek azonban változatlanul hagyandók: az olvasmányból induljunk ki, ne közöljünk légtüres térben mozgó ismereteket, lehetőleg foglalkoztassuk az egész osztályt, beszéljük meg az illető művet, elemezzük végig, ahol lehet (tehát nem mindig). A másik nehézség: a tankönyvek hiányosságai. Ezen új kiadásokkal lehet, és kell is segíteni. Végül a mostani tanterv nem megnyugtató, ezen változtatni kellene, főleg a jelenlegi V.-es és VII.-os anyag elmélyítésével és helyükbe már az V. osztályban megkezdett rendszeres irodalmi tanítással. Válságról beszélni túlzás. Kiküszöbölhető nehézségek vannak itt, és talán elég jelentékeny-részen a nehézségek miatt jogosan ellenkező irányra hangolódott, részben az újításoktól ösztönszerűen húzódozó ellenzékéről. Ezek száma azonban jó tankönyvek megjelenése után lényegesen csökkenni fog. Vagy talán két nemzedék harca ez: a lélekben öregeké a lélekben fiatalokéval?*

Zimándi Pius.

IRODALOM.

Széchenyi. A magyarság hódolata a legnagyobb magyar születésének százötvenedik évfordulóján. Athenaeum, Budapest 1941. 330 l.

Ez a Bagoly Béla szerkesztésben megjelent s az ügy iránt érzett áldozatos szeretet gondosságával összeállított pompás kiállítású, gazdagon illusztrált díszmű összefoglaló tanuságtétel arról, hogyan ünnepelte nemzetünk a magyarság legnagyobb fiát születésének másfél százados évfordulója alkalmából.

Tartalma Váradi Józsefnek kimerítő és Széchenyi vallomásainak felhasználásával készült életrajzi vázlata mellett a Széchenyi-év ünnepeiről, az ünnepeken elhangzott megemlékezésekről való beszámoló. Ezek az ünnepélyeken Kormányzó Urunknak az országos Széchenyi ünnepélyen mondott szövege szellemében a magyarság szellemi életének vezető férfiai, a legkülönbözőbb tudományos, politikai, társadalmi és gazdasági közületek képviselői tettek vallomást Széchenyiről.

Annak a hatalmas arányban kibontakozó képnek hatása mellett, amelyet ezek a sorozatos megemlékezések tesznek az olvasóra, és azon felül, benünket nevelőket mindenekelőtt ez emlékbeszédek benső, tartalmi tanulságai érdekelnék. Ezekből a legkülönbözőbb szellemi irányokból jövő, Széchenyi nagysága előtt meghajló megnyilatkozásokból a nevelés elméleti és gyakorlati munkásai előtt megvilágosodik, hogy mi az, ami Széchenyi szellemiségéből a mai magyarság vezető rétegeiben él. Mi az, ami a nagy nemzetnevelő hatásaként még ma is elevenen ható erő az államférfiú, a politikus, az elméleti tudós, a gazdasági szakember és nem utolsósorban a pedagógus, s így elvárhatóan az egész nemzet tudatában a nagy férfiú születésének százötvenedik évfordulóján. Felmérhetjük és végig elemezhetjük ennek az eleven erőnek nagyságát és kiterjedését, az egyes hivatásrétegekben jelentkező hangsúlyozottabb elemeit, s számot adhatunk magunknak arról, mit és mennyit jelent nekünk ma, nemzetünk eme válságos korszakában Széchenyi szelleme. Mi lett valóságos közkinccsé, a nemzet életét tevékenyen alakító hatalommá

* Csanády Sándor vitázó sorait egy további hozzászólás után következő számunkban közöljük.